

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

МАРТИНОВСЬКИЙ ДМИТРО ПАВЛОВИЧ

УДК 342.7+341.231.14

**МІЖНАРОДНІ ПРАВОВІ СТАНДАРТИ
В КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету.

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор,
Заслужений діяч науки і техніки України
БАЙМУРАТОВ Михайло Олександрович,
Інститут законодавства Верховної Ради України,
відділ теорії та практики законотворчої діяльності,
головний консультант

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
ПРОЦАСВ Володимир Володимирович,
Академія зовнішньої розвідки України,
професор кафедри суспільно-політичних
та правових дисциплін;

кандидат юридичних наук
ПАПАЯНІ Світлана Василівна,
Конституційний Суд України,
заступник керівника Управління комунікацій
Конституційного Суду України та міжнародного
співробітництва

Захист відбудеться «22» квітня 2021 року о 13:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.062.16 в Національному авіаційному університеті за адресою: 03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного авіаційного університету за адресою: 03058, м. Київ, просп. Любомира Гузара, 1.

Автореферат розіслано: «17» березня 2021 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ю. Л. Юринець

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Могутні інтеграційні процеси, що розгортаються у світі в умовах правової глобалізації, об'єктивують, актуалізують і контекстуалізують не лише процеси конвергенції правових систем, але і їх конкретну взаємодію, включаючи розроблення єдиних нормативних підходів до розуміння, регламентації, врегулювання і реалізації найбільш важливих питань міжнародного міждержавного співробітництва, одним із яких виступає розроблення міжнародних правових стандартів (далі – МПС). Хоча феноменологія стандартів як зразків, еталонів, моделей є невід'ємною складовою життєдіяльності людини у будь-якій сфері, а національне законодавство України використовує поняття «стандарт» у різних нормативних актах, серед яких Закони України «Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності», «Про освіту», «Про вищу освіту» тощо, – проте ця проблематика, що має конституююче значення для формування демократичної правової державності, є фактично мало досліджуваною, що зумовлює не тільки необхідність подальшого дослідження найбільш важливих її аспектів, а й приведення національних правових стандартів у відповідність до загальносвітових аналогічних стандартів, які діють у більш розвинутих державах або в міжнародному співтоваристві держав.

У світовій практиці на основі дослідження найбільш позитивного досвіду розроблено низку МПС, які сприймаються та закріплюються в національних правових системах різних держав. Отримавши визнання міжнародного співтовариства держав, міжнародно-правові норми стають міжнародно-правовими стандартами, що закріплюються в міжнародно-правових актах договірного характеру, і такими, що сприймаються та закріплюються в національних правових системах різних держав через відповідні механізми національної імплементації входження норм міжнародного права до національного законодавства.

Інтеграційні процеси, в яких активну участь бере Україна, в сучасних умовах обумовлюють необхідність детального аналізу чинних МПС з метою їх подальшої імплементації до правової системи держави, і насамперед до системи національного конституційного права і законодавства, що є профілюючими галузями відповідно національної системи права і законодавства.

Сама категорія «міжнародні правові стандарти» в історичній ретроспективі має досить глибинні корені та відображається у різних міжнародно-правових актах. Проте, на жаль, на сьогодні вона є недостатньо дослідженою та нормативно регламентованою. Зокрема, не визначені її понятійні аспекти та змістовне навантаження, не проведено визначення їх видової характеристики, не з'ясовані питання впливу МПС на становлення

і розвиток конституційного права України, а також забезпечення функціонування міжнародних стандартів у сфері прав, свобод та обов'язків людини і громадянина у конституційному праві України.

Отже, явно назріла потреба пошуку науково обґрунтованих і концептуально забезпечених відповідей на поставлені питання, що обумовило актуальність обраної теми дослідження.

Стан наукової розробки теми. Актуальність теми посилюється також і тим, що подібних комплексних досліджень у вітчизняній правовій літературі досі не здійснювалось, а поняття «міжнародні правові стандарти» є недостатньо розробленим у вітчизняній правовій думці.

Доктринальні дослідження в рамках цієї проблематики стосуються лише окремих її аспектів, обмежуючись наступними питаннями: міжнародними стандартами в міжнародному праві прав людини (О. В. Бурлак, В. Г. Буткевич, О. І. Вінгловська, А. Г. Гусейнов, В. В. Завальнюк, О. В. Зайчук, Н. І. Карпачова, Ю. Б. Ключковський, Ю. М. Колосов, Б. А. Кормич, Н. М. Оніщенко, М. П. Орзіх, П. М. Рабінович, О. М. Руднева, Р. А. Мюллерсон, П. Сігарт, В. Я. Тацій, М. І. Хавронюк, С. В. Черниченко, Р. Т. Шамсон, Л. Н. Шестаков тощо), міжнародні стандарти у сфері формування та діяльності органів державної влади (О. С. Гусарев, С. В. Ківалов, О. С. Кіцул, В. В. Кривенко, В. Я. Крижановський, О. М. Овчаренко, О. А. Онищенко, Н. С. Пузирна, В. І. Саранюк тощо), міжнародні стандарти місцевого самоврядування (М. О. Баймуратов, І. В. Балабанова, О. В. Батанов, В. І. Борденюк, Є. О. Васильєв, Є. А. Василькова, Ю. О. Волошин, Н. М. Глевацька, В. А. Григорьев, О. М. Гудков, І. С. Демченко, В. С. Журавський, О. Л. Копиленко, О. О. Кравець, Т. В. Мироненко, В. С. Могілевський, О. В. Петришин, В. Ф. Погорілко тощо).

Отже, відсутність вітчизняних наукових розробок з комплексного дослідження категорії «міжнародні стандарти», розкриття особливостей їх впливу на становлення і розвиток конституційного права України, з'ясування їх місця у сфері прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в конституційному праві України, нерозвиненість відповідного законодавства та недостатність узагальнень практики і зарубіжного досвіду з наведених питань зумовлюють актуальність обраної теми дослідження, її важливе теоретичне і практичне значення для розвитку національного правотворення у сфері імплементації міжнародних стандартів до національного конституційного законодавства України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету «Проблеми та перспективи розвитку національної правової системи України в умовах європейської міждержавної інтеграції» (номер державної реєстрації 0116U000048). Тему дисертаційного дослідження затверджено на засіданні

вченої ради Маріупольського державного університету 27 лютого 2013 року (протокол № 6).

Мета і завдання дослідження. Основоположною *метою* дисертаційної роботи є системний і комплексний міжнародно-правовий та конституційно-правовий аналіз юридичного змісту категорії МПС, а також дослідження процесу їх імплементації до конституційного права України, застосування МПС в процесі конституційно-правової регламентації прав, свобод і обов'язків людини і громадянина в Україні, а також вироблення пропозицій щодо приведення у відповідність законодавства України до міжнародних стандартів у цих сферах.

Зазначена мета зумовила необхідність вирішення таких *завдань*:

проаналізувати історико-правові, понятійні аспекти та еволюцію становлення МПС;

визначити поняття МПС як норми міжнародного права;

провести видову характеристику МПС;

розкрити поняття, ознаки та систему МПС у сфері конституційного права;

дослідити способи імплементації МПС в національне конституційне законодавство України;

визначити історико-правові етапи розвитку конституційного права України у контексті сприйняття МПС;

визначити місце міжнародних стандартів у сфері прав, свобод та обов'язків людини і громадянина у конституційному праві України;

– сформулювати висновки та рекомендації щодо імплементації досліджених міжнародних стандартів у національне законодавство України.

Об'єкт дослідження – правові відносини, що виникають у сфері застосування МПС у національному конституційному законодавстві України та інших держав, а також у світовій юридичній практиці.

Предмет дослідження – МПС, що застосовуються в конституційному праві України.

Методи дослідження. Методи дослідження обрані з урахуванням поставленої мети і завдань дослідження, його об'єкта та предмета. Методологічною основою дисертаційного дослідження стали філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-наукові методи дослідження. Серед зазначених методів широко використано діалектичний метод для проведення системного аналізу понятійної категорії «міжнародні правові стандарти», визначення її особливостей та характерних рис; формально-юридичний метод – задля аналізу юридичного змісту МПС та їх застосування у конституційному праві України, а також при реалізації в процесі застосування прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Використано також порівняльний метод при аналізі фактологічних даних дотримання МПС у різних державах світу; логіко-нормативний метод – при обґрунтуванні напрямів розбудови чинного законодавства України; історико-

юридичний метод – при аналізі становлення та розвитку інституту МПС, а також інші спеціальні методи дослідження.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що ця дисертація є першим в Україні монографічним дослідженням ролі, значення та місця МПС у конституційному праві України.

Наукову новизну основних положень дисертації та особистий внесок автора становлять наступні висновки, положення і рекомендації:

уперше:

– доведено, що становлення правових стандартів у рамках держави є соціально-історичним явищем, котре виступає проявом тенденції державно-організованого соціуму до спрощення, узагальнення, схематизації та уніфікації загальних правил поведінки суб'єктів права, що має велике значення для його стабільного розвитку і функціонування;

– встановлено, що МПС є результатом зусиль міжнародного співтовариства держав щодо оптимізації та уніфікації феноменології міжнародного нормопроєктування і нормотворчості з метою однакового нормативного врегулювання найбільш важливих питань міжнародного співробітництва – спочатку шляхом їх закріплення в міжнародних багатосторонніх угодах договірної характеру у вигляді норм міжнародного права, з наступним їх запозиченням національними правовими системами, зокрема системами національного конституційного законодавства;

– аргументовано, що МПС – це не стільки міжнародні, скільки конституційно-правові цінності, що відображають результативний шлях розвитку національних систем конституційного права, які спочатку були запозичені з національного на міжнародний рівень через їх високе релятивістське навантаження й особливу гуманістичну значимість – з метою їх фіксації, формалізації та закріплення в нормах міжнародного договірної права – а потім повернуто на національний рівень правового регулювання в погодженому (на універсальному, регіональному рівнях) стані у вигляді норм міжнародного права і такі, що через сприйняття національним конституційним правопорядком містять в собі відповідні нормативні орієнтири його подальшого розвитку і вдосконалення;

– обґрунтовано, що МПС є ознакою та яскравим проявом правової глобалізації, глобального конституціоналізму, нормативно-правовою формою взаємодії міжнародного і національного конституційного права і законодавства з наступним їх включенням до складу його джерел;

– доведено, що МПС є прообразом нового світового міжнародного правового порядку, заснованого на міждержавній інтеграції, правовій глобалізації, в основі якої лежить правова конвергенція, уніфікація та якісна взаємодія національних систем конституційного права, – більш того, саме вони детермінують його якісний розвиток, наближують його до

відображення і відповідності сучасним вимогам світового та регіонального правового розвитку;

- виділено загальні ознаки, що характеризують поняття стандарту, серед яких: нормативне юридичне закріплення стандарту; встановлення певного рівня вимог або гарантій відповідно до сфери застосування певного стандарту; еталонний характер, яким є стандарт, виступає орієнтиром для зіставлення з ним інших подібних об'єктів і явищ, їх розвитку;

- визначено ознаки міжнародних стандартів, серед яких виділено наступні: міжнародні стандарти є нормами міжнародного права та визначають відповідну модель правової поведінки; вони втілені у формі міжнародного договору та є обов'язковими для виконання усіма державами; держави вільні у виборі засобів імplementації положень міжнародних стандартів; ухвалення нових міжнародних стандартів узгоджується з комплексом чинних міжнародних норм в обраній сфері; зміст стандартів є компромісом між суб'єктами, уповноваженими прийняти їх, що закріплює в них мінімальний рівень вимог до законодавства різних країн.

удосконалено:

- положення, що феноменологія МПС прямо пов'язана з правами і свободами людини;

- поняття ролі та значення МПС як міжнародних принципів прав людини в рамках міжнародної спільноти держав і національної держави, що визнаються і визначаються ними шляхом закріплення у нормах міжнародного договірної права з наступним запозиченням їх нормами національного конституційного права;

- положення про існування системи правових режимів, що застосовуються при імplementації МПС до систем національного конституційного законодавства, зокрема: пріоритет норм міжнародного права перед нормами національного законодавства; необхідність попереднього внесення змін до конституції держави, якщо її норми суперечать нормам міжнародного договору; пріоритет міжнародних договорів Європейського Союзу перед нормами національного права; пріоритет міжнародних договорів щодо захисту прав людини перед чинними нормами національного права; рівний статус міжнародних договорів і національних законів;

дістало подальшого розвитку:

- доктринальне розуміння МПС шляхом їх узагальненого визначення у вигляді сукупності чинних норм і принципів, закріплених у міжнародних договорах, конвенціях, угодах, пактах тощо, на базі яких визначається зміст і обсяг певного права та які стають орієнтиром для векторів розвитку національного законодавства держави-учасниці цих договорів;

- положення про розмежування понять «міжнародні правові стандарти» та «міжнародно-правові норми», з обґрунтуванням висновку, що не всі МПС є міжнародно-правовими нормами, хоча останні й можуть бути МПС,

також притаманністю договірною та обов'язкового характеру міжнародно-правовим нормам, тоді як МПС нерідко є доктринальними розробками;

– окреслення перспективних напрямків імплементації до української юридичної практики сучасних МПС прав людини, що закріплені Конституцією та законами України, серед яких: не лише формулювання відповідного юридичного механізму, але й усвідомлення найвищої соціальної цінності прав людини, її життєдіяльності та здоров'я; розроблення нових методологічних підходів, які дозволять розглядати права людини в розрізі загальнолюдських цінностей як актуального елементу людського буття; моніторинг кожного правового акту з точки зору їх відповідності МПС прав людини; створення ідеї загальних та універсальних ціннісних стандартів, які застосовуватимуться під час регулювання суспільних відносин у державі.

Теоретичне і практичне значення дисертації полягає в тому, що сформульовані в ній пропозиції та висновки можуть бути використані:

– у науково-дослідних цілях – для подальшого опрацювання теоретичних і практичних фундаментальних проблем застосування МПС в конституційному праві держави;

– у правовій практиці нормотворення (нормопроєктуванні та нормотворчості) – зокрема в частині удосконалення законодавства України шляхом імплементації МПС; при розробленні пропозицій щодо подальшого удосконалення конституційно-правових норм, які відображають і містять МПС, а також пропозицій з удосконалення механізму національної імплементації норм міжнародного права (МПС) в національне конституційне право;

– у навчальному процесі – для науково-методичного забезпечення викладання конституційно-правових дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження обговорювались на кафедрі права та публічного адміністрування Маріупольського державного університету. Апробація результатів дослідження відбувалася під час проведення науково-практичних конференцій і круглих столів (з подальшим опублікуванням тез): на III Всеукраїнській конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Сучасний розвиток державотворення і правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (Маріуполь, 2011); VII Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Сучасний розвиток державотворення і правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (Маріуполь, 2018); IX Міжнародній науково-практичній конференції студентів, аспірантів і молодих учених «Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики» (Маріуполь, 2020).

Публікації. Результати дослідження опубліковані у 5 фахових виданнях, перелік яких затверджено ВАК України, в тому числі у трьох, внесених до

міжнародних наукометричних баз даних «Index Copernicus International» (Польща) та Google Scholar, а також у 3 тезах доповідей на наукових конференціях.

Структура й обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, які об'єднують десять підрозділів, висновків і списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертаційної роботи – 238 сторінок, у тому числі список використаних джерел на 21 сторінці (233 джерела).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано вибір теми дисертації, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами; визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення одержаних результатів, шляхи і форми їх упровадження; наведено характеристику апробацій і публікацій дисертанта, у яких відображені основні положення роботи; охарактеризовано структуру й обсяг дисертації.

Розділ 1 «Поняття та дефінітивна характеристика міжнародних правових стандартів» складається з двох підрозділів, в яких досліджуються історико-правові та понятійні аспекти, еволюція становлення МПС, а також поняття міжнародного стандарту як норми міжнародного права.

У підрозділі 1.1. *«Історико-правові, понятійні аспекти та еволюція становлення міжнародних правових стандартів»* досліджується становлення МПС у наведених параметрах через аналіз процесів національної та міжнародної стандартизації із застосуванням сучасної профільної методології.

Підрозділ 1.2. *«Поняття міжнародного стандарту як норми міжнародного права»* містить в собі дослідження МПС як норми міжнародного договірної права, що з'являється в період розроблення міжнародних багатосторонніх міждержавних договорів з найактуальніших питань міжнародного публічного права, зокрема з питань міжнародної регламентації та регулювання прав і свобод людини, виборчого права, місцевого самоврядування, функціонування демократичної правової державності тощо, тобто об'єктів, які раніше були виключно об'єктами внутрішньодержавного регулювання, потім були запозичені міжнародним правом і через міжнародні норми у вигляді міжнародно-правових зобов'язань держав-підписантів таких договірних документів повертаються на рівень національного конституційного права.

Розділ 2 «Видова характеристика міжнародних правових стандартів та їх вплив на становлення і розвиток конституційного права України» містить три підрозділи, присвячені дослідженню номенологічно-видової

характеристики МПС, їх понятійній характеристиці, ознакам і системі у сфері конституційного права, а також ролі Української незалежної держави у запозиченні МПС в національне конституційне право.

Підрозділ 2.1. «Номенологічно-видова характеристика міжнародних правових стандартів» присвячено дослідженню номенологічної та видової характеристик МПС залежно від їх найменування, об'єктного і суб'єктного складу, масштабно-просторової дії, спеціалізації, характеру їх обов'язковості тощо, з визначенням їх параметральних критеріїв на доктринально-теоретичному та нормативному (національному і міжнародному) рівнях.

У підрозділі 2.2. «Понятійна характеристика, ознаки та система міжнародних правових стандартів у сфері конституційного права», по-перше, аналізується особлива роль конституційного права як провідної галузі національного права та такої, що детермінує можливість національної системи законодавства запозичувати норми міжнародного права, які містяться в підписаних державою міжнародних двосторонніх і багатосторонніх договорах, застосовуючи національний механізм їх імплементації; по-друге, аналізується особлива роль МПС у сфері конституційного права як стандартів, що впливають та детермінують процеси профілізації, систематизації, стабілізації, розвитку і вдосконалення інших галузей національного права і законодавства.

У підрозділі 2.3. «Роль Української незалежної держави у запозиченні міжнародних правових стандартів в національне конституційне право» із застосуванням міжнародно-правових актів та актів законодавства України досліджуються складні та суперечливі процеси запозичення МПС в національне конституційне право, причому, починаючи з історичної ретроспективи становлення української державності періоду національних змагань і закінчуючи сучасним пострадянським періодом становлення державної незалежності.

Розділ 3 «Механізм запозичення міжнародних правових стандартів прав і свобод людини в конституційне право України» складається з п'яти підрозділів, присвячених дослідженню функціональних питань імплементації МПС в національне конституційне законодавство держави, питанням відповідності конституційних прав і свобод людини в Україні міжнародно-правовим стандартам.

У підрозділі 3.1. «Способи імплементації міжнародних правових стандартів в національне законодавство України» розглядаються актуальні питання правового регулювання держави в контексті прямого впровадження МПС, що виявляється доволі складним завданням – вказується, що це детерміновано тим, що в цьому процесі ми стикаємось із проблемою, яку викликає імплементація МПС у сучасні національні правові системи через національне конституційне право.

Визначення дефінітиву самої імплементації як інституту, процесу, виду діяльності тощо (враховуючи, що до цих пір немає єдності у виборі термінопонять, які можуть бути використаними для позначення конкретного виду, способу, засобу, варіанту, форми, технології тощо, – юридичної техніки щодо запозичення внутрішнім (конституційним) законодавством норм міжнародного права), супроводжується системним авторським аналізом доктринальних, національно-правових і міжнародно-нормативних настанов щодо нього.

Підрозділ 3.2. «Особисті права і свободи людини в конституційному праві України та їх відповідність міжнародним стандартам» містить в собі системне дослідження історичних і нормативних аспектів становлення цього найважливішого виду конституційних прав і свобод в контекстуалізації їх наступного закріплення в нормах національного права держав і міжнародного договірної масиву профільного характеру. Це дає можливість визначити відповідність закріплення цієї групи прав в конституційному праві України профільними МПС, що містяться як в міжнародному договірному, так і в національному праві.

У підрозділі 3.3. «Політичні права і свободи громадян в конституційному праві України та їх відповідність міжнародним правовим стандартам» мова йде про складний системний комплекс можливостей людини діяти в рамках державно-організованого соціуму власним чином, на свій розсуд, виходячи з власних устремлінь, інтенцій, потреб, атитюдів, інтересів з метою реалізації своїх суб'єктивних настанов у сфері публічної влади. Причому, тут представляють інтерес правові наслідки такої поведінки – діючи у сфері політичних прав, що мають могутнє публічно-правове підґрунтя, людина може викликати правові наслідки не лише для себе, але й для широкого кола неперсоніфікованих фізичних суб'єктів, що є громадянами цієї держави (особливо це проявляється у виборчому або у референдному процесах, що містять велику кількість МПС матеріального і процесуального характеру).

Проведене системне тлумачення політичних прав людини і громадянина дає змогу констатувати їх системно-комплексний характер і взаємозв'язок з іншими правами – особистими, економічними, соціальними тощо, включаючи їх МПС. У наявності спостерігається взаємний зв'язок генетичного та діалектичного характеру між самими політичними правами та іншими правами, які належать до інших груп прав людини і громадянина, – що у підсумку формують конституційно-правовий статус людини (особистості) і громадянина.

У підрозділі 3.4. «Економічні, соціальні, культурні та інші права людини в конституційному праві України та їх відповідність міжнародним правовим стандартам» відзначається особлива значимість цих груп прав і свобод людини як конституційних прав і свобод, що підтверджує історичний та сучасний аналіз їх становлення, розвитку і вдосконалення.

Зазначається, що вони: а) відображають, закріплюють та реалізують діяльнісно-поведінкові настанови людини екзистенційного характеру; б) досить чітко й однозначно відображають її життєві устремління і потреби, а також інтереси, що виникають на основі останніх у процесі здійснення людиною свого життєвого циклу в умовах повсякденності; в) закріплення таких прав в Конституції держави є ознакою їх визнання з її боку, а також ознакою того, що держава внаслідок їх легалізації бере на себе обов'язки щодо їх охорони, захисту, реалізації через механізми державних гарантій; г) процеси охорони, захисту, реалізації, гарантування конституційних прав і свобод людини формують відповідну управлінську парадигму дій, в реалізації якої бере участь система органів публічної державної влади і система органів публічної самоврядної (муніципальної) влади, їх посадові та службові особи, інститути громадянського суспільства; ґ) системний комплекс економічних, соціальних, культурних прав і свобод людини, насамперед скерований не тільки на задоволення її найважливіших екзистенційних потреб, а й на формування особистості – людини, що пройшла загальну і правову соціалізацію та може успішно брати участь у системі комунікативної міжсуб'єктної взаємодії в рамках державно-організованого соціуму.

Системний аналіз наведених груп прав через призму положень МПС дав можливість зазначити їх відповідність конституційно-правовій регламентації в Україні, а також звернути увагу на їх недостатню прагматичну реалізацію.

Підрозділ 3.5. «Міжнародно-правові стандарти у визначенні правового статусу негромадян в Україні» містить дослідження актуальних питань конституційно-правового статусу людини в державі, що є визначальним фактором правового статусу індивіда в суспільстві, який відображається і закріплюється в основному законі у вигляді відповідного кадастру прав, свобод і обов'язків людини й громадянина, визначається через застосування категорії «конституційний статус особи», змістовне наповнення якого розкривається насамперед в інституті громадянства. Але зазначено, що в умовах глобалізації та активізації міграційних потоків на теренах держав спостерігається об'єктивне зростання кількості населення, яке має різні правові статуси (іноземство, апатридство, біженство), що актуалізує питання дотримання державами своїх міжнародно-правових зобов'язань щодо належного визнання, дотримання, охорони, захисту, гарантування і реалізації прав і свобод цієї категорії фізичних осіб. Проаналізовано зусилля міжнародного співтовариства щодо формування МПС правового статусу негромадян, які розглядаються через призму стану національного конституційного права України в профільній сфері та дають можливість зробити висновок про відповідність цих настанов МПС (ст. 26, Розд. II Конституції України).

ВИСНОВКИ

Резюмуючи положення дослідження, можна дійти наступних висновків:

1. Феноменологія стандартизації в умовах державної організації суспільства пов'язана з об'єктивною потребою людей до узагальнення та уніфікації одиниць виміру, явищ і процесів з метою їх однакового та загального розуміння в контекстуалізації подальшої управлінської діяльності на її різних рівнях, починаючи від локального і завершуючи універсально-глобальним.

2. Становлення правових стандартів у рамках держави є соціально-історичним явищем, яке виступає проявом тенденції державно-організованого соціуму до спрощення, узагальнення, схематизації та уніфікації загальних правил поведінки суб'єктів права, що має велике соціальне значення.

3. Міжнародні правові стандарти є результатом зусиль міжнародного співтовариства держав щодо оптимізації та уніфікації феноменології міжнародного нормопроекування і нормотворчості з метою однакового нормативного врегулювання найбільш важливих питань міжнародного співробітництва – спочатку шляхом їх закріплення в міжнародних багатосторонніх угодах договірному характеру у вигляді норм міжнародного права, з наступним їх запозиченням національними правовими системами, зокрема системами національного конституційного законодавства.

4. Міжнародні правові стандарти – це не стільки міжнародні, скільки конституційно-правові цінності, котрі відображають результативний шлях розвитку національних систем конституційного права, які спочатку були запозичені з національного на міжнародний рівень через їх високе релятивістське навантаження і особливу гуманістичну значимість, – з метою їх фіксації, формалізації та закріплення в нормах міжнародного договірному права, а потім повернуті на національний рівень правового регулювання в універсально (регіонально) погодженому стані, у вигляді норм міжнародного права, – такі, що через сприйняття національним конституційним правопорядком містять у собі відповідні нормативні орієнтири його подальшого розвитку і вдосконалення.

5. Міжнародні правові стандарти в переважній своїй частині пов'язані з правами і свободами людини, особливо в частині їх обов'язкової легалізації в національному законодавстві, легітимації в соціумі, визнання, охорони, захисту, гарантування з боку держави та органів публічної влади, дотримання та виконання з боку всіх суб'єктів національного конституційного права.

6. Ознаками міжнародних правових стандартів, що ідентифікують їх у рамках міжнародного публічного права та конституційного права держав-членів міжнародної спільноти, є: а) визначення їх правової природи як норм міжнародного права, що своєю чергою поширюють відповідну модель правової поведінки держав на інших суб'єктах

національного конституційного права; б) їх формалізація у вигляді норм міжнародного договору та надання властивості обов'язковості для виконання усіма державами-підписантами (учасниками) таких договорів; в) надання вільного характеру поведінки конкретній державі у виборі засобів імплементації положень міжнародних правових стандартів у систему національного конституційного законодавства; г) формування управлінсько-нормотворчої парадигми, згідно з якою прийняття нових міжнародних правових стандартів узгоджується з комплексом чинних міжнародних норм у профільній сфері; ґ) визначення того, що зміст стандартів є, по-перше, компромісом між суб'єктами, уповноваженими приймати їх, а по-друге – в них закріплюється мінімальний рівень вимог зобов'язань до держав-підписантів, що має бути відтвореним у їх національному законодавстві; д) зміст стандартів є компромісом між суб'єктами, які уповноважені приймати їх, тому в них закріплюється мінімальний рівень вимог до конституційного законодавства різних держав.

7. Міжнародні правові стандарти вчиняють суттєвий позитивний вплив на національне законодавство держав-учасниць міжнародних договорів, з одного боку – гармонізуючи їх національне конституційне право з міжнародним правом, а з іншого – підвищуючи та вдосконалюючи облігаторний рівень і потенціал національного конституційного права в контексті його відповідності сучасним нормативним вимогам міжнародного права.

8. Стратегічна мета наведених стандартів насамперед скерована на досягнення певного результату, визначеного у цих документах, а не на створення єдиного правового регулювання, хоча у підсумку їх розповсюдження та синергічна дія сприяє створенню єдиного глобального (регіонального) правового простору, – своєю чергою, це передбачає можливість застосування такого національного механізму імплементації, що є найбільш прийнятним для національної правової системи.

9. Пропозиція щодо розширення поняття «міжнародно-правові стандарти» базується на не отожднюванні його з поняттям «міжнародно-правові норми», виходячи з того, що не всі міжнародно-правові стандарти є міжнародно-правовими нормами, хоча останні й можуть бути міжнародними правовими стандартами. Водночас, міжнародно-правові норми є обов'язковими до виконання і мають договірний характер, тоді як міжнародно-правові стандарти нерідко є доктринальними розробками.

10. Процеси вдосконалення національного законодавства під впливом міжнародних правових стандартів є закономірними та плановими, оскільки вони виступають не тільки важливою складовою частиною інтеграції України до ЄС, але й є важливим елементом української системної конституційно-правової реформи, яка якраз набирає обертів.

11. Наявність численних доктринальних і нормативних підходів до визначення номенологічно-видової характеристики міжнародних правових стандартів у контексті як міжнародного, так і національного конституційного права, свідчить не тільки про відповідну наукову і юридичну новизну наведеної проблематики, скільки про її особливу важливість для розвитку цих двох самостійних нормативних систем, які, враховуючи складні тенденції правової глобалізації становлення і розвитку феноменології глобального конституціоналізму, починають все активніше взаємодіяти між собою, одночасно стимулюючи свій взаємний розвиток і вдосконалення.

12. Конституційне право держави виступає як основоположна, фундаментальна та єдина профілююча галузь національного права, бо саме її правові норми регулюють основні відносини, що виникають в процесі становлення, існування, функціонування та взаємодії між собою особистості (людини), суспільства і держави, – отже, враховуючи на такий конституюючий характер зазначених правових відносин, саме конституційному праву належить особлива роль в моделюванні національної системи права та національної системи законодавства, включаючи й важливий процес запозичення норм міжнародного права.

13. Відсутність вітчизняних наукових розробок з комплексного дослідження категорії «міжнародні стандарти», розкриття особливостей їх впливу на становлення і розвиток конституційного права України, з'ясування їх місця у сфері прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в конституційному праві України, нерозвиненість відповідного законодавства та недостатнє узагальнення практики і зарубіжного досвіду за наведеними питаннями – актуалізують, об'єктивують, контекстуалізують і детермінують її надважливе теоретичне і практичне значення для розвитку національного конституційного нормопроектування (законопроектування), а також нормотворення (законотворення) у сфері імплементації міжнародних правових стандартів до національного законодавства України.

14. Наявність численних доктринальних підходів щодо розуміння міжнародних правових стандартів все ж не вирішує завдання їх оптимального визначення, – разом з тим, теоретичні нароби у цій сфері йдуть продуктивним шляхом, через визначення правової природи досліджуваних стандартів, суб'єктів їх розробки, нормативізації процесів їх прийняття та легалізації на міжнародному рівні, а також через розуміння їх функціоналу в облігаторному контексті через зіставлення із зобов'язаннями держав-учасниць міжнародних договорів, які транспонуються в норми національного конституційного законодавства через механізм імплементації саме як міжнародно-правові зобов'язання держави, що повинні бути реалізованими.

15. Характерними нормативними рисами міжнародних правових стандартів у міжнародному праві виступають наступні: наявність об'єкта і методу правового регулювання; їх погоджувальний характер; їх

координаційний характер; їх обов'язковість для тих сторін, які визнали їх добровільно; форми їх існування – міжнародний договір або інші акти міжнародних організацій; забезпечення їх реалізації, що відбувається на рівні держав або міжнародних організацій як об'єднань держав; їх структурно-архітектонічна особливість, якою є відсутність одного із структурних елементів правової норми – санкції.

16. Міжнародні правові стандарти, які є нормами міжнародного права, що містяться в міжнародних багатосторонніх договорах, підписаних державами та таких, що імплементавані ними в систему національного конституційного права через трансформацію в норми звичайних законів, – є ординарними та належними джерелами національного конституційного права, що можуть бути застосованими в практичній діяльності його суб'єктів як і інші норми національного права та законодавства.

17. Варто підкреслити, що хоча розвиток конституційного права як фундаментальної галузі національного права дещо гальмувався здебільшого через його специфіку та соціальне призначення – бо його головним покликанням виступає не стільки регулювання найважливіших відносин, що виникають між державою, соціумом і людиною, скільки системне забезпечення безпеки та захисту інтересів людини від етатистських намагань держави, – вирішення такого завдання стає можливим лише за наявності демократичного державного режиму, бо при пануванні абсолютизму майже виключена можливість розвитку системи норм, які зможуть обмежити подібну владу, отже міжнародні правові стандарти та їх запозичення національним конституційним правом є яскравим прикладом демократичності державного режиму, що реалізується за допомогою та на основі найважливіших настанов міжнародного права.

18. Заглиблення в історичну ретроспективу конституційного права свідчить, що основною і стратегічною тенденцією його еволюції залишається зростаюча демократизація – отже, сучасний етап розвитку конституційного права потребує вивести на перший план охорону, захист, забезпечення, гарантії реалізації прав і свобод людини (особистості) й громадянина, – і саме міжнародні правові стандарти суттєво посилюють такі його стратегічно-параметральні ознаки.

19. Хоча до недавнього часу основним призначенням конституційного права було лише регулювання відносин всередині публічної влади, але сьогодні соціальним призначенням цієї провідної галузі національного права і законодавства виступають зовсім інші питання, – причому не стільки управлінського, скільки гуманітарного та гуманістичного характеру, а тому є об'єктивно необхідним уточнити і питання предмету конституційного права, що еволюціонує в бік забезпечення прав і свобод людини (особистості) й громадянина. Саме тому важливим методологічним і технологічним засобом вирішення зазначених тенденцій виступає імплементація норм міжнародного

права у вигляді міжнародних правових стандартів у національні правові системи, через їх запозичення і трансформацію в норми національного конституційного права.

20. Системний аналіз феноменології імплементації МПС в національне законодавство України дав змогу визначити не тільки його етимологічне значення, що містить в собі могутній методологічно-технологічний потенціал, але й її управлінський, телеологічний, альтернативно-видовий, організаційно-нормативний, технологічний і системно-реалізаційний критерії, що збагатили у доктринальному, аксіологічному, праксеологічному та методологічному розумінні цей феномен національного конституційного права.

21. Дослідження способів імплементації МПС в національне законодавство України привело до визначення особливої ролі національної держави та її розсуду: а) у визначенні телеологічних домінант такої специфічної діяльності, що поступово стає її ординарною діяльністю, оскільки прямо передбачена Конституцією; б) у виборі таких способів імплементації – або одного, або декількох; в) у визначенні кола органів публічної влади їх посадових осіб та тих, що її здійснюють на практиці; г) у створенні організаційної (функціонально-діяльнісної) та нормативної технології здійснення такої імплементації, тобто, у підсумку, створення механізму національної імплементації.

22. Сфера міжнародно-правового регулювання відносин поступово та невпинно розширюється, крім того відбувається запровадження численних контрольних механізмів міжнародного права, – отже виникає питання, чи можна провести імплементацію норм чинного міжнародного права в ті чи інші національні правові системи, бо вони, своєю чергою, повинні не тільки запозичити такі контрольні механізми, але й виконувати їх на рівні національного правопорядку. Враховуючи, що механізм національної імплементації встановлюється державою та конституцією, а від нього залежить реалізація норм міжнародного права, наведені контрольні механізми міжнародного права також повинні запозичуватись національною правовою системою як невід’ємна функціональна частина МПС.

23. Системне дослідження механізму запозичення МПС прав і свобод людини в конституційне право України дає змогу стверджувати, що основоположні права людини і громадянина, закріплені в основних міжнародних угодах сучасного міжнародного права (Загальна декларація прав людини 1948 року, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, Міжнародний пакт про громадянські й політичні права 1966 року) та в Конституції України 1996 року, є коректно запозиченими на основі прямої рецепції, вони є неділимі, цілісні, рівні та взаємопов’язані.

24. Права, свободи й обов’язки людини і громадянина, що визначено Конституцією України, деталізовано і конкретизовано її законами, вважаються

конституційними, вони не лише втілюють в себе МПС прав людини на різних рівнях нормативно-правової регламентації та регулювання, але й надають реальну можливість особі користуватися політичними, соціальними, економічними, культурними та іншими благами для задоволення особистих або суспільних інтересів і потреб у рамках державно організованого соціуму.

25. Для впровадження в українську юридичну практику сучасних МПС прав людини, закріплених Конституцією та законами України, потрібно не лише сформуванню відповідний юридичний механізм, але й створити відповідні умови для формування належного рівня або трансформації конституційної свідомості громадян через усвідомлення ними найвищої соціальної цінності прав людини, її життєдіяльності та здоров'я. Необхідно також розробити нові доктринально-методологічні та праксеологічні підходи, які дозволять розглядати права людини в розрізі загальнолюдських цінностей, як актуальний елемент людського буття. Отже, саме в цьому контексті потрібно оцінити кожен правовий акт, впровадити в практику закони і норми права з точки зору міжнародних стандартів прав людини. Розпочинати цей шлях необхідно зі створення ідеї загальних і універсальних ціннісних стандартів, які застосовуватимуться під час регулювання суспільних відносин у державі.

26. Найактуальнішим підґрунтям для створення відкритого та вільного суспільства є проголошення прав і свобод людини, закріплення їх у законодавчій базі, а також їх послідовний захист, охорона, розвиток та підтримка, тому що саме панування права, плюралізм і права людини залишаються єдиними, цілісними та основоположними складовими демократії, – інститут МПС всіляко сприяє вирішенню цих стратегічних завдань формування демократичної правової державності.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті в наукових фахових виданнях України:

1. Мартиновський Д. П. Поняття та сучасні класифікації міжнародно-правових стандартів. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право.* 2011. Вип. 1. С. 254–264.

2. Мартиновський Д. П. Міжнародні стандарти прав людини у системі українського судочинства. *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право.* 2011. Вип. 2. С. 394–402.

3. Мартиновський Д. П. Втілення міжнародних стандартів місцевого самоврядування у систему законодавства України. *Європейські перспективи.* 2013. № 1. С. 160–165.

4. Мартиновський Д. П. Міжнародні стандарти прав людини та конституційне забезпечення політичних прав і свобод громадян в Україні [Електронний ресурс]. *Наше право.* 2013. № 1. С. 180–185.

5. Мартиновський Д. П. Міжнародні правові стандарти: до визначення історико-правових, понятійних аспектів та еволюції становлення. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Право*. 2017. Вип. 13. С. 153–167.

6. Мартиновський Д. П. Способи імплементації міжнародних правових стандартів в національне законодавство України. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2020. № 22. С. 216–226.

7. Мартиновський Д. П. Міжнародні правові стандарти у сфері конституційного права: поняття, ознаки та місце в системі джерел. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2020. № 2. С. 69–77.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Мартиновський Д. П. До питання визначення та класифікації міжнародних правових стандартів. *Сучасний розвиток державотворення і правотворення в Україні: проблеми теорії та практики* : тези доп. учасника III Всеукр. конфер. студентів, аспірантів і молодих учених (м. Маріуполь, 20 квітня 2011 р.) / Маріупольський державний університет. Маріуполь, 2011. С. 196–197.

9. Мартиновський Д. П. До забезпечення реалізації міжнародних правових стандартів при формуванні та функціонуванні законодавчої влади в Україні: методологічні підходи. *Сучасний розвиток державотворення і правотворення в Україні: проблеми теорії та практики* : тези доп. учасника VII Міжнар. наук.-практ. конфер. студентів, аспірантів і молодих учених (м. Маріуполь, 29 березня 2018 р.) / Маріупольський державний університет. Маріуполь, 2018. С. 264–267.

10. Мартиновський Д. П. До питання про забезпечення міжнародних правових стандартів при формуванні та функціонуванні виконавчої влади в Україні: теоретичні підходи. *Сучасний розвиток державотворення та правотворення в Україні: проблеми теорії та практики* : тези доп. учасника IX Міжнар. наук.-практ. конфер. студентів, аспірантів і молодих учених (м. Маріуполь, 19 травня 2020 р.) / Маріупольський державний університет. Маріуполь, 2020. С. 206–211.

АНОТАЦІЯ

Мартиновський Д. П. Міжнародні правові стандарти в конституційному праві України. – *На правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 «Конституційне право; муніципальне право» (081 – право). – Національний авіаційний університет, Київ, 2021.

Дисертацію присвячено дослідженню ролі феноменології міжнародних правових стандартів в конституційному праві України та їх значення і впливу на його становлення, розвиток і вдосконалення, становлення і розвиток конституційно-правового статусу людини і громадянина.

Досліджено поняття, дефінітивна та видова характеристика міжнародних правових стандартів в контекстуалізації історико-правових, еволюційних і понятійних аспектів їх становлення, легалізації та розвитку; розглянуто поняття міжнародного правового стандарту як норми міжнародного права; охарактеризовано видову характеристику міжнародних правових стандартів.

Доведено, що зазначені стандарти стали проявом зусиль міжнародного співтовариства до оптимізації та уніфікації феноменології міжнародного нормопроекування і нормотворчості з метою наступного запозичення таких стандартів національними правовими системами, зокрема системами національного конституційного законодавства.

Ключові слова: глобалізація, правова глобалізація, правовий стандарт, міжнародний правовий стандарт, держава, права людини, публічна влада, взаємодія міжнародного права з національним конституційним правом, імплементація норм міжнародного права в національне конституційне законодавство.

АННОТАЦИЯ

Мартыновский Д. П. Международные правовые стандарты в конституционном праве Украины. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 «Конституционное право; муниципальное право» (081 – право). – Национальный авиационный университет, Киев, 2021.

Диссертация посвящена исследованию роли феноменологии международных правовых стандартов в конституционном праве Украины, их значения и влияния на его становление, развитие и совершенствование, становление и развитие конституционно-правового статуса человека и гражданина.

Исследовано понятие, дефинитивная и видовая характеристика международных правовых стандартов в контекстуализации историко-правовых, эволюционных и понятійних аспектов их становления, легализации и развития; рассмотрено понятие международного правового стандарта как нормы международного права; охарактеризована видовая характеристика международных правовых стандартов.

Показано, что указанные стандарты стали проявлением усилий международного сообщества к оптимизации и унификации феноменологии международного нормопроектирования и нормотворчества с целью последующего заимствования таких стандартов национальными правовыми

системами, в частности, системами национального конституционного законодательства.

Ключевые слова: глобализация, правовая глобализация, правовой стандарт, международный правовой стандарт, государство, права человека, публичная власть, взаимодействие международного права с национальным конституционным правом; имплементация норм международного права в национальное конституционное законодательство.

SUMMARY

Martynovsky D. P. International legal standards in the constitutional law of Ukraine. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the candidate of legal sciences on a specialty 12.00.02 «Constitutional law; municipal law» (081 – law). – National Aviation University, Kyiv, 2021.

The dissertation is devoted to the research of the role of phenomenology of international legal standards in the constitutional law of Ukraine and their significance and influence on its formation, development and improvement, formation and development of the constitutional and legal status of man and citizen.

The concept, definitive and specific characteristics of international legal standards in the contextualization of historical and legal, evolutionary and conceptual aspects of their formation, legalization and development are studied; the notion of international legal standard as norms of international law is considered; species characteristics of international legal standards are characterized.

It is proved that these standards are a manifestation of the efforts of the international community to optimize and unify the phenomenology of international rulemaking and rulemaking in order to further borrow such standards by national legal systems, including systems of national constitutional law.

The features of international legal standards that identify them in the framework of public international law and the constitutional law of states - through their definition of international law, which, in turn, determine the appropriate model of legal behavior; their formalization in the form of norms of the international agreement and granting of obligation for execution by all signatory states (participants) of such agreements; providing a free nature of the behavior of a particular state in the choice of means of implementing the provisions of international legal standards in the system of national constitutional law; formation of a management-normative paradigm, according to which the adoption of new international legal standards is consistent with a set of current international norms in the relevant field; determining that the content of the standards is, firstly, a compromise between the entities empowered to adopt them and, secondly, they set a minimum level

of requirements for obligations to signatory states, which must be reproduced in their national legislation.

It is established that international legal standards have an impact on the national legislation of the state's parties to international treaties, harmonizing national constitutional law with international law. Their goal is primarily aimed at achieving a certain result defined in these documents, rather than creating a single legal regulation, although as a result of their dissemination and synergistic action contributes to the creation of a single global (regional) legal space. In turn, this implies the possibility of applying such a national implementation mechanism, which is the most acceptable for the national legal system.

It is indicated that the urgency of the research is justified by the lack of domestic research on a comprehensive study of the category of «international standards», disclosure of their impact on the formation and development of constitutional law of Ukraine, clarifying their place in the rights, freedoms and responsibilities of man and citizen. constitutional law of Ukraine, underdevelopment of relevant legislation and lack of generalization of practice and foreign experience on these issues - although its important theoretical and practical significance for the development of national constitutional rulemaking (lawmaking), as well as rulemaking (lawmaking) in the implementation of international legal standards to national law Ukraine, is certainly important.

Key words: globalization, legal globalization, legal standard, international legal standard, state, human rights, public authority; interaction of international law with national constitutional law; implementation of international law into national constitutional law.

Підписано до друку 10.03.2021.
Формат 60x84/16. Ум-друк. арк. 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 2103-21.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com

